

Ігор Юрійович РУЖИЦЬКИЙ

кандидат економічних наук, Національний університет «Чернігівська політехніка»

ORCID ID: 0000-0001-7811-0689

e-mail: super-ruch@ukr.net

**КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

Ружицький І. Ю. Компаративний аналіз бізнес-середовища України у контексті забезпечення економічної безпеки. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Том 6. № 2. С. 260 – 267.

Анотація

Положення в грошово-кредитній сфері держави взагалі є незадовільним, результати більшості величин перебувають на граничному рівні, про що свідчить наявність проблем з ефективністю готівкового обігу, інвестуванням коштів підприємців до банківської системи та не стимулює економічний розвиток. Механізм оновлення банківської системи сьогодні незначно діє на покращення легкості здійснення бізнесу, а перелік загроз відносно фінансової нестабільності та досить низьким рівнем розвитку фондового ринку держави є прискорювачами викликів фінансовій безпеці бізнесу. В 2020 році одним з переважаючих чинників дії на економічні явища виявився фактор поширення пандемії COVID – 19 та затвердження карантинних обмежень у великій кількості країн. Здійснюючи оцінку динаміки головних макроекономічних величин та величин економічної статистики з розвитку бізнесу в державі, доцільно зазначити, що переважно всі сектори державної економіки потерпіли від корона-кризи внаслідок падіння ділової активності, разом з цим зміни узагальнюючого показника економічного розширення держави – реального ВВП в державі в 2020 році, як в решти країн світу, є від'ємним відносно до аналогічного показника 2019 року. Наведені загрози фінансовій безпеці бізнесу є прискорювачами додаткових загроз, відтак проблеми забезпечення кадрами, пов'язані з неякісними умовами праці, мінливістю кадрів й звільненням працівників у зв'язку зі зменшенням розмірів господарської діяльності часто характеризується витоком конфіденційних даних та є індикатором загроз інформаційній та решти складових фінансової безпеки бізнесу в сукупності. Також при деструктивній дії мінізації й корупції утворюються загрозовий рівень фінансової безпеки бізнесу й країни в цілому – тільки 49% за результатами 2019 року, що дає основи віднести їх до фактичних загроз, під дією яких погіршуються величини діяльності установ та організацій. Доведено, що збитковість організацій, існування непокритих збитків минулих років, малий рівень рентабельності шкодить збереженню економічної стійкості та необхідного рівня економічної безпеки бізнесу, нарощує ризикованість бізнесу, знижує інвестиційні вкладення, завдає шкоди корпоративному іміджу. Неотримання доходів та високий рівень витрат, що веде до зниження рентабельності, не дає змогу установам задовольнити потреби робітників у необхідному рівні оплати труда й соціальному захисті.

Ключові слова: економічна безпека, стратегія, забезпечення, державна політика.

Ihor Ruzhytskyi

PhD in Economics, Chernihiv Polytechnic National University

**COMPARATIVE ANALYSIS OF THE BUSINESS ENVIRONMENT OF UKRAINE IN THE
CONTEXT OF ENSURING ECONOMIC SECURITY**

Ruzhytskyi I. Comparative analysis of the business environment of Ukraine in the context of ensuring economic security. *Ukrainian Journal of Applied Economics*. 2021. Volume 6. № 2, pp. 260 – 267.

Abstract

The situation in the monetary sphere of the state is generally unsatisfactory, the results of most values are at the threshold level, as evidenced by problems with the efficiency of cash circulation, investing in the banking system and does not stimulate economic development. The mechanism of renewal of the banking system today has little effect on improving the ease of doing business, and the list of threats to financial instability and a relatively low level of development of the state stock market are accelerators of challenges to financial security of business. In 2020, one of the predominant factors affecting economic phenomena was the spread of the COVID - 19 pandemic and the approval of quarantine restrictions in

a large number of countries. Assessing the dynamics of the main macroeconomic and economic statistics on business development in the country, it is worth noting that mostly all sectors of the economy have suffered from the COVID - 19 crisis due to falling business activity, along with changes in the general indicator of economic expansion - real GDP in 2020. year, as in other countries, is negative compared to the same figure in 2019. These threats to the financial security of business are accelerators of additional threats, so the problem of staffing is associated with poor working conditions, variability of staff and layoffs due to reduced economic activity is often characterized by leakage of confidential data and is an indicator of information threats and other components of business financial security as a whole. Also, the destructive effect of shadowing and corruption creates a threatening level of business financial security and the country as a whole - only 49% in 2019, which gives grounds to classify them as actual threats, under the influence of which deteriorating activities of institutions and organizations. It is proved that the loss of organizations, the existence of uncovered losses in recent years, low profitability harms the preservation of economic stability and the required level of economic security of business, increases business risk, reduces investment, harms the corporate image. The lack of income and the high level of expenditures, which leads to lower profitability, do not allow institutions to meet the needs of workers and the necessary level of wages and social protection.

Key words: economic security, strategy, provision, state policy.

JEL classification: M21

Вступ

Безпечне існування бізнесу в середовищі зростаючої чисельності глобальних викликів та загроз вимагає моніторингу екзогенних та ендогенних процесів розвитку національної системи економіки, загальний вплив яких окреслює параметри безпечної бізнес-сфери.

Бізнес концепції змінюються, відносно світових економічних та політичних змін, зовнішнє середовище завжди еволюціонує та поряд з ним і мікросередовище бізнес структур – це основна умова їх ефективного функціонування, яка виконується за рахунок проведення реструктуризації, в основі якої полягає прихильність до одного чи в сукупності декілька бізнес принципів, встановлених ідеологій, стратегічній спрямованості та особливим властивостям суб'єкта господарювання. Бізнес-середовище можливо розділити на дві складові: середовище прямого впливу та середовище непрямого впливу. До сфери прямого впливу передусім відносять споживачів, постачальників й посередників та конкурентів. Середовище непрямого впливу залежить від економічної та політичної ситуації, до нього також відноситься соціально-демографічна, природна, правова, технічна та технологічна структуру середовища.

В дослідженнях вітчизняних вчених, присвячених проблемам забезпечення економічної безпеки більшою мірою досліджується стан речей, що склався в даній сфері й меншою мірою надаються пропозиції з її удосконалення.

Управлінські аспекти забезпечення економічної безпеки розроблялися у працях: В. Борщевського, Б. Буркинського, Т. Галушкіна, І. Гайдуцького, О. Манойленка, Л. Мельник, А. Никифорова, В. Потапенко, В. Реутова, В. Русана, П. Саблук, М. Скорик, О. Ходаківської та ін.

Незважаючи на широкий спектр напрямів дослідження особливостей забезпечення економічної безпеки, у працях зазначених учених практично не знайшли відображення питання розробки ефективного інструментарію інституційного регулювання економічної безпеки.

Мета статті

Провести компоративний аналіз бізнес-середовища України у контексті забезпечення економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження

Згідно з результатами систематизації й підсумування серед небезпек економічного захисту бізнесу ендогенного характеру слід виокремити неякісну роботу управлінської системи, байдужість промислово-виробничих працівників, неточну оцінку фактичного стану й кон'юнктури ринку, невірні рішення відносно формування

стратегії розвитку бізнесу, відставання у технологічній та виробничій діяльності суб'єктів господарювання.

Однак, досить часто тільки середовище непрямого впливу окреслює управлінські рішення, спрямовані на формулювання цілей, стратегії та тактики організації [1]. Також обов'язково брати до уваги в практичній діяльності те, що кожна зі складових середовища непрямого впливу в даній визначеній ситуації може діяти не лише на технології управління, а й на саму змогу існування бізнесу, так як вплив певних загроз екзогенного характеру, таких, як несправедлива конкуренція, промислове шпигунство та постійних загроз економічній безпеці бізнесу в державі, таких, як тінізації економіки, розповсюдження корупції, рейдерство, відмова від сплати податків, погіршення якості та нормативного забезпечення, окреслює умови здійснення бізнесу та ступінь його економічної безпеки, враховуючи існуючі взаємопов'язані інституційні зміни бізнес-середовища.

Виокремлення стимуляторів та дестимуляторів розширення бізнесу в рамках соціальних, економічних та законодавчих інститутів, застосовуючи компаративістику й інституціоналізм на базі порівняльного аналізу економічних систем, тенденцій та передумов їх розширення дає можливість виявити складові безпеки середовища бізнесу з метою стабілізації державної економіки, утворення умов міцного розвитку та зростання конкурентоспроможності бізнесу.

Компаративне дослідження бізнес-середовища спрямоване на визначення зовнішніх відносно бізнесу факторів з метою ідентифікації можливих загроз та можливостей, на базі чого утворюються стратегічні шляхи розвитку бізнесу й альтернативні можливості управлінських рішень відносно зменшення негативного впливу знайдених реальних та передбачених загроз на мікро- та макрорівні [2].

На сучасному етапі розвитку компаративістики як науки порівняльний аналіз бізнес-середовища будь-яких країн здійснюється із застосуванням транснаціональних компаративних індексних систем, вони об'єднують статистичні величини розвитку національних економік з величинами експертних оцінок, на ґрунті чого утворюються інтегральні індекси для оцінювання бізнес-середовища держави. Даний метод дає можливість отримати більш точну оцінку, порівняно з моніторингом тільки головних соціально-економічних величин, так як експертні методи в процесі оцінки рівня економічної безпеки бізнесу мають можливість брати до уваги показники, згідно з якими можна більш точно робити якісні висновки та отримати інтегральну оцінку будь-яких показників (внаслідок доведення коефіцієнтів вагомості деяких часткових діючих часток безпеки), які застосовуються при інтегральній оцінці. Даний підхід є найбільш ефективним в теперішніх умовах при оцінці екзогенних чинників економічної безпеки бізнесу та здійснюється методом рейтингування територій або видів економічної діяльності за ступенем утворення сприятливих економічних умов для здійснення господарської діяльності.

Поміж представлених систем рейтингових міжнародних порівнянь основні показники бізнес-середовища додані в індекси легкості здійснення бізнесу (Index of Doing business – IDB), в першу чергу він характеризує регуляцію бізнесу країною, передусім легкість організації та здійснення господарської діяльності в державі. Зміна позиції України в рейтингу простоти здійснення бізнесу відображено на рис. 1.

Внаслідок вивчення даних Світового Банку за результатами 2019 року Україна в рейтингу легкості здійснення бізнесу змінила свою позицію на 7 щаблів та посіла 64 місце серед 190 країн. Позитивні зміни 5 із 10 механізмів індексу легкості здійснення бізнесу (табл. 1) обумовила його ріст з 69,1 до 70,2 балів з максимально представлених 100 балів. Одночасно здійснений регресійний аналіз довів сталу динаміку до покращення бізнес-умов в Україні. Підсумовуючи, можемо сказати, що серед регуляторних факторів бізнес-середовища держави, котрі за рейтингом IDB Світового Банку мали найбільший вплив на ріст економічної безпеки бізнесу, варто виокремити

легкість одержання дозволів на будівництво – 20 місце серед 190 держав (81,1 бали з існуючих 100) та захист прав інвесторів – 45 місце (68 балів зі 100), доступність кредитів – 37 місце (75 балів із 100 можливих).

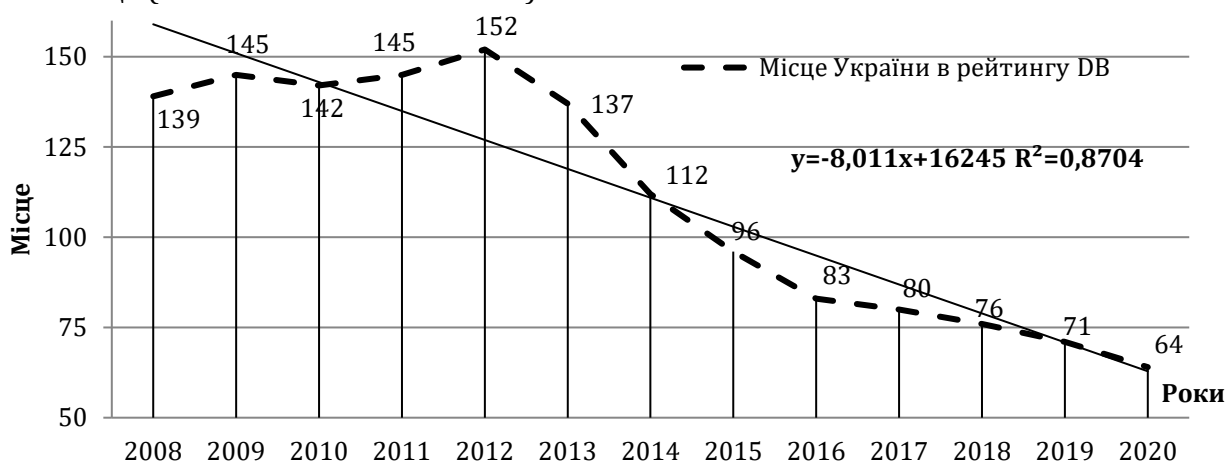

Рис. 1. Динаміка місця України в рейтингу простоти здійснення бізнесу (Index Doing Business, IDB) протягом 2008-2020 рр.

Джерело: розроблено автором за результатами вивчення даних Світового Банку та власними обчисленнями

Таблиця 1. Позиції України згідно з індикаторами Індексу легкості здійснення бізнесу

№ з/п	Індикатори бізнес-середовища	2016 р.		2017 р.		2018 р.		2019 р.		2020 р.	
		Індекс	Ранг	Індекс	Ранг	Індекс	Ранг	Індекс	Ранг	Індекс	Ранг
1	Реєстрація підприємств	93,9	30	94,4	20	91,0	52	91,1	56	91,1	61
2	Отримання дозволів на будівництво	61,4	140	61,4	140	75,8	35	76,9	30	81,1	20
3	Підключення до електромереж	54,8	137	58,4	130	58,8	128	59,2	135	62,5	128
4	Реєстрація власності	69,4	61	69,6	63	69,6	64	69,7	63	71,3	61
5	Доступ до кредитів	75,0	19	75,0	20	75,0	29	75,0	32	75,0	37
6	Захист прав інвесторів	53,3	88	56,7	70	55,0	81	58,3	72	68,0	45
7	Оподаткування	70,7	107	72,7	84	80,8	43	79,4	54	78,1	65
8	Міжнародна торгівля	63,7	109	64,3	115	64,3	119	77,6	78	80,1	74
9	Забезпечення виконання контрактів	57,1	98	59,0	81	59,0	82	63,6	54	63,6	63
10	Ліквідація підприємств	31,0	141	27,5	150	28,2	149	31,7	145	31,4	146

Джерело: складено автором за рейтингом IDB Світового Банку [3]

Водночас найвагоміші загрози економічній безпеці бізнесу тісно пов'язані з розв'язанням задач неплатоспроможності позичальника – 146 місце серед 190 держав (тільки 31,4 бали зі 100), та труднощами з підключення до електромереж – 128 місце в рейтингу Doing Business.

Зміна величин бізнес-середовища України в 2019 році в розрізі стимуляторів та дестимуляторів економічної безпеки суб'єктів господарювання наведені на рис. 2.

Покращення бізнес-середовища держави отримано переважно в результаті росту рівня захисту прав інвесторів методом розкриття інформації про кінцевих бенефіціарів та полегшення процесу отримання дозволу на будівництво методом ліквідації вимог за рахунок найму незалежного проєктанта та інженера технагляду, здійснення системи онлайн-повідомлень, також падіння вартості дозволів на будівництво в межах Києва.

Спрощення механізму підключення до електромереж, реєстрації власності й зацікавленості у міжнародній торгівлі в результаті скороченню вимог відносно сертифікації деяких промислових товарів взагалі спричинили стимулюючу дію на легкість здійснення бізнесу в державі та зменшили негативну тенденцію за величинами легкості стягнення податків, доступ до кредитування та гарантування здійснення контрактів.

Стимулятори	1	Підвищення рівня захисту прав інвесторів	45 місце +27 п.
	2	Спрощення процедури отримання дозволу на будівництво Усунення вимог до найму незалежного проєктанта і йнженера технагляду	20 місце + 10 п.
	3	Спрощення процедури підключення до електромереж. Впровадження видачі технічних умов та впровадження географічної інформаційної системи, запровадження механізму компенсації	128 місце +7 п.
	4	Сприяння міжнародній торгівлі:спрощення вимог до сертифікації окремих промислових товарів	74 місце +4 п.
	5	Спрощення процедури реєстрації власності підвищення прозорості системи управління земельними ресурсами	61 місце +2 п.

Бізнес-середовище

дестимулятори	1	Оподаткування	65місце +11 п.
	2	Забезпечення виконання контрактів	63 місце +6 п.
	3	Реєстрація підприємств	61 місце + 5 п.
	4	Доступ до кредитів	37 місце +5 п.
	5	Ліквідація підприємств	146 місце + 1 п.

Рис. 2. Чинники бізнес-середовища України у 2020 році

Джерело: розроблено автором за рейтингом легкості ведення бізнесу Світового Банку [4]

Внаслідок цього, країнами, що мають подібні з Україною бізнес умови у 2020 році (перебувають поруч у рейтингу Doing Business), є Італія, Мексика, Болгарія та Саудівська Аравія, Індія, Узбекистан, Колумбія й В'єтнам, Ямайка та Греція. Варто зазначити якість здійснених реформ в Грузії, що дало змогу піднятися в рейтингу даній країні на 7 місце серед 190 держав, а стабільними лідерами протягом останніх 5 років лишаються Нова Зеландія й Сінгапур (рис. 3).

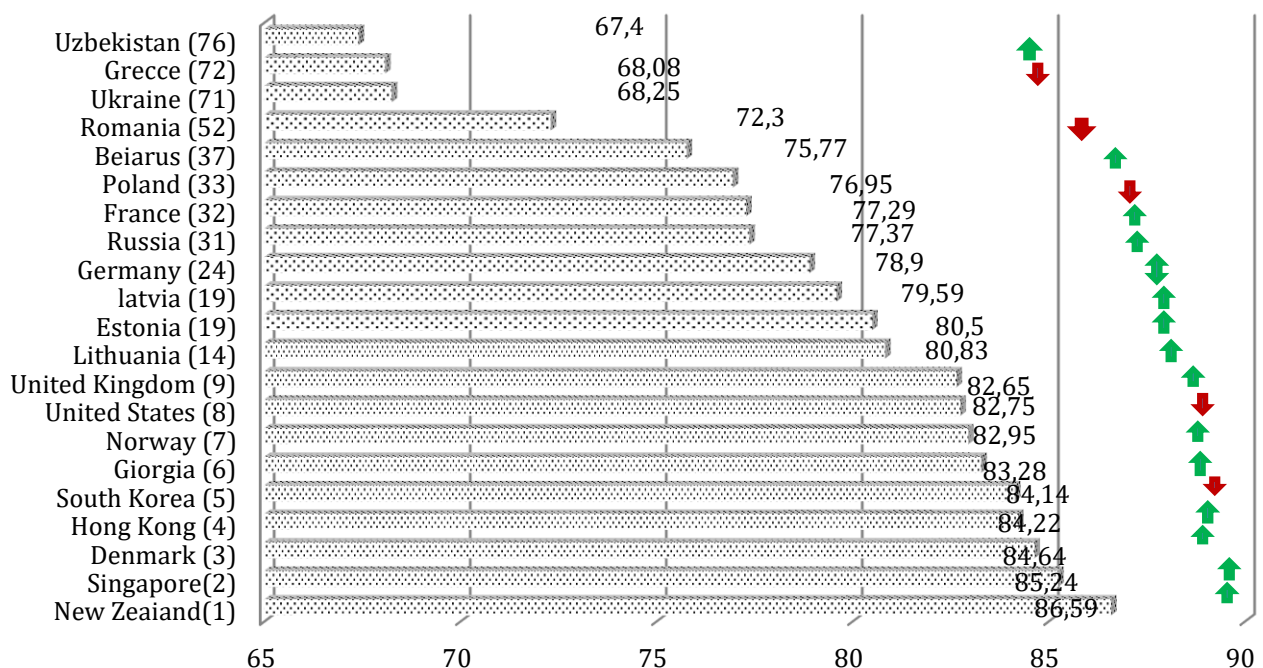

Рис. 3. Рейтинг країн за легкістю ведення бізнесу в 2019 році.

Джерело: розроблено автором з застосуванням даних світового банку [5]

Рейтинг Doing Business є основним при компаративному оцінюванні бізнес-середовища, так як прогнозує дослідження регуляторних норм та рівня бюрократії, які супроводжують діяльність підприємств, однак в ньому не беруться до уваги загрози економічній безпеці бізнесу, пов'язані з макроекономічним дисбалансом, стійкістю фінансового механізму, корупцією. Отже, є доцільним вивчення решти рейтингових систем для загального оцінювання позитивних ендогенних характеристик економічної безпеки бізнесу.

Можливість бізнесу створювати стабільні умови економічного приросту, які б стали стійкі в середньостроковій перспективі, відстежуються у рейтингу конкурентоспроможності – Global Competitiveness Index (GCI), який разом з якістю державного управління включає перелік макроекономічних величин, враховуючи показники розширення фінансового ринку, ринку праці, ринку товарів і послуг, ступеня технологічного розвитку, інноваційного стимулу, системи освіти та охорони здоров'я.

За рейтингом глобальної конкурентоспроможності в 2019 році Україна посіла 85 позицію серед 141 країни, це на 2 позиції нижче відносно попереднього 2018 року (рис. 4). Здійснений регресійний аналіз висвітлив невагому тенденцію до поліпшення бізнес-середовища в Україні, переважно, в порівнянні з 2007 докризовим роком, мав значне покращення за рейтингом Doing Business, що обґрунтовується на додаванні ширшого переліку різного значення плану показників в рейтингу GCI і наявності загроз економічній безпеці бізнесу у сфері макроекономіки.

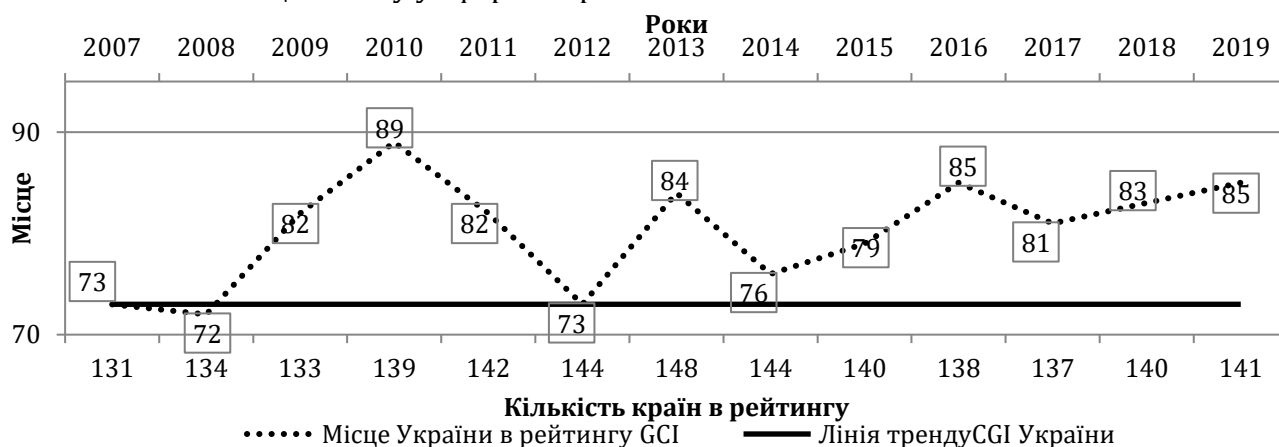

Рис. 4. Динаміка місця України в рейтингу глобальної конкурентоспроможності (GCI) протягом 2007-2019 рр.

Джерело: побудовано автором згідно з даними World Economic Forum [4]

Гарні умови бізнес-середовища, згідно з рейтингом глобальної конкурентоспроможності, в 2019 році сформувалися в Сінгапурі, а лідером рейтингу в 2018 році стали США, а з 2009 по 2017 роки – Швейцарія. Україна згідно з рейтингом Всесвітнього економічного форуму має бізнес-середовище, схоже з Албанією, Ямайкою, Тунісом. Молдовою, Аргентиною, Алжиром, Еквадором та Ліваном, індекс яких відповідає середньому значенню.

Згідно з результатами дослідження динаміки індикаторів Індексу конкурентоспроможності віднесено реальні (вагомі відставання) та можливі загрози бізнес-середовища держави, які відображені на рис. 5. За 4 із 12 субіндексів GCI в Україні мають місце критичні відставання, що свідчить про існування фактичних загроз економічній безпеці бізнесу, пов'язаних із вагомо низьким ступенем розвитку фінансового ринку та фінансовою нерівновагою в державі (136 позиція із 141 країни, погані величини мають тільки Мавританія, Венесуела, Чад, Ємен та Ангола), макроекономічною нерівновагою (133 позиція), нераціональністю державного керування (104 позиція) та негативним станом механізму охорони здоров'я (101 позиція), що в умовах епідемії COVID – 19 є джерелом фактично нових та максимально небезпечних загроз.

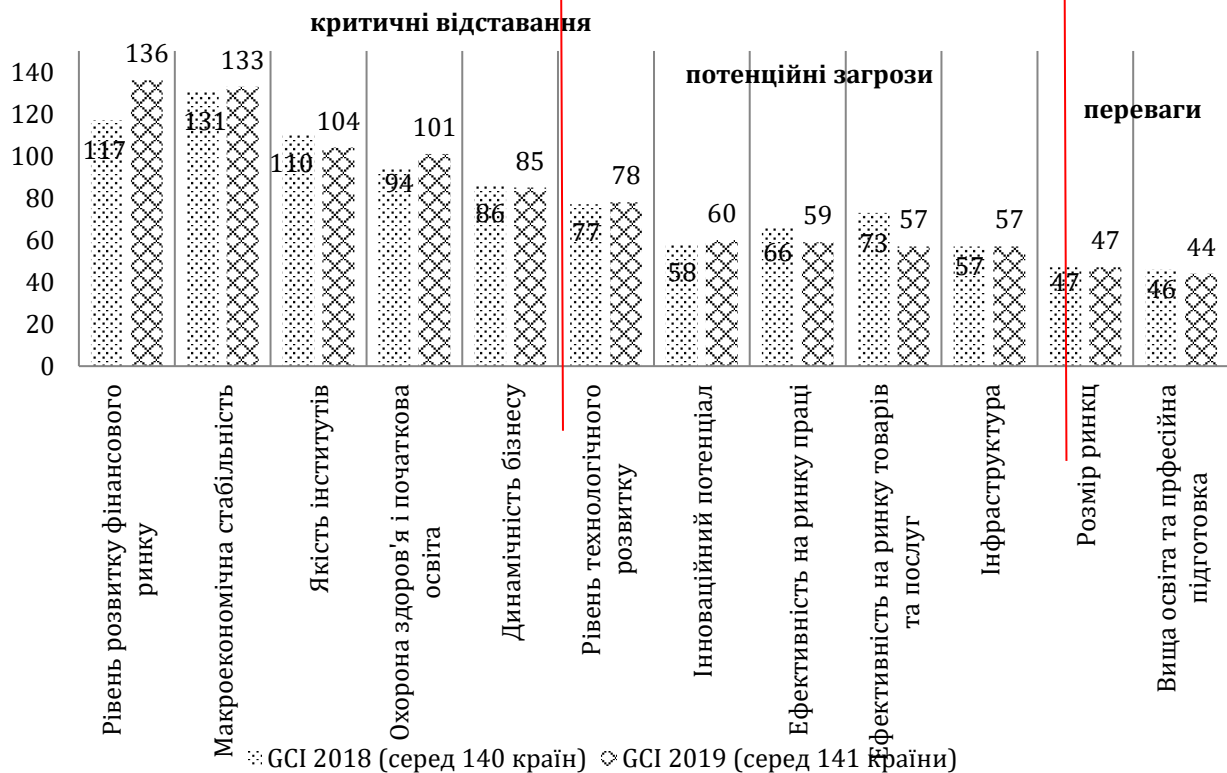

Рис. 5. Переваги та загрози бізнес-середовища України в 2018-2019 роках за Індексом глобальної конкурентоспроможності

Джерело: розроблено автором за рейтингом *Global Competitiveness Index (GCI)*, *The Economic Forum* [5]

Тільки за величинами розміру внутрішнього ринку та розширення вищої освіти Україна володіє потенційними перевагами (47 та 44 місце серед 141 країн), однак у решті сфер, які враховує GCI, утворюються можливі загрози, що передусім пов'язані з малим рівнем технологічного та інноваційного розвитку.

Значне падіння серед субіндексів GCI у 2019 році здійснилося за величинами стану фінансової системи – на 19 пунктів з 117 щабля до 136, тоді мала капіталізація фінансового ринку та фінансовий дисбаланс є фактичними загрозами економічній безпеці діяльності бізнесу в державі з максимальним ступенем впливу.

Відповідно до опитування Спілки українських підприємств (СУП), на квітень 2020 року переважно 60% суб'єктів бізнесу здійснюють діяльність в період обмежень (це в основному середній та великий бізнес), ще 29% - не працюють (відноситься до мікробізнесу). Також 6% підприємців взагалі закрили свою діяльність, до даної категорії відносять передусім мікро- та малий бізнес. Тільки 3% організацій показують, що саме їх бізнес може діяти тривалий час за необхідних умов (віддалений доступ для співробітників, орендні канікули, перегляд бізнес-моделі). Одна третина власників бізнесу (в основному мікро-), говорять про спад прибутку на 90-100% з початку карантину. Дані підприємства вже звільнили майже 50% працівників. Власники малого та середнього бізнесу висвітлюють інформацію про спад доходів на 25-30% відносно докарантинного періоду та звільнили від 10% до 25% робітників. Зменшення доходів великих організацій складають 10-25% [6].

Висновки та перспективи подальших досліджень

Необхідно визнати, що збитковість організацій, існування непокритих збитків минулих років, малий рівень рентабельності шкодить збереженню економічної стійкості та необхідного рівня економічної безпеки бізнесу, нарощує ризикованість бізнесу, знижує інвестиційні вкладення, завдає шкоди корпоративному іміджу. Неотримання

доходів та високий рівень витрат, що веде до зниження рентабельності, не дає змогу установам задовольнити потреби робітників у необхідному рівні оплати праці й соціальному захисті.

Наведені вище загрози фінансовій безпеці бізнесу є прискорювачами додаткових загроз, відтак проблеми забезпечення кадрами, пов'язані з неякісними умовами праці, мінливістю кадрів й звільненням працівників у зв'язку зі зменшенням розмірів господарської діяльності часто характеризуються витоком конфіденційних даних та є індикатором загроз інформаційній і решті складових фінансової безпеки бізнесу в сукупності. Також при деструктивній дії тінізації й корупції утворюється загрозовий рівень фінансової безпеки бізнесу й країни в цілому – тільки 49% за результатами 2019 року, що дає основи віднести їх до фактичних загроз, під дією яких погіршуються величини діяльності установ та організацій.

Список літератури

1. Артюшок К.А. Критерії та індикатори економічної безпеки і збалансованого розвитку регіону. *Збалансоване природокористування*. 2016. Вип. 3. С. 59-63.
2. Наказ Міністерства економіки України від 29.10.2013 № 1277 «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України». URL: http://www.uazakon.com/documents/date_6s/pg_gewqwi/index.htm
3. Критерії та порогові значення оцінки економічної безпеки організації (підприємства). Моделі, методи і засоби управління соціально-економічними об'єктами / О. О. Арсірій, Т. Л. Будорацька, М. Г. Глава [та ін.]. Одеса: ОНПУ, 2016. Гл. 2.1. С. 49-64.
4. Основи економічної безпеки / О.М. Бандурка, В.Є. Духов, К.Я. Петрова, М. Черняков. Х.: Вид-во Нац. унту внутр. справ, 2003. 236 с.
5. Economic security for a better world. URL: <https://www.socialprotection.org/gimi/gess/RessourcePDF.action?ressource.ressourceId=8670>.
6. Corruption Perceptions Index 2016. Transparency International. 2017. URL: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2
7. Тешева Л.В. Моделювання впливу державних інститутів на рівень інноваційного розвитку вітчизняного аграрного сектору економіки. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2020. № 4. С. 47-52.
8. Зінченко А. І. Фінансово-інноваційні засади перспективної антикорупційної діяльності. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Том 3. № 3. С. 120–125.

References

1. Artyushok, K. A. (2016). «Criteria and indicators of economic security and balanced development of the region». *Zbalansovane prirodo koristuvannya*, vol. 3, pp. 59-63.
2. Nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy vid 29.10.2013 № 1277 «Pro zatverdzhennia Metodyky rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy». [Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. (2013). [Order «On approval of Methodical recommendations for calculating the economic security level in Ukraine»]. Available at: [https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731\\$13#Text](https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731$13#Text).
3. Lingur, L. M. (2020). «Criteria and thresholds for assessing the economic security of the organization (enterprise)». Available at: http://dspace.opu.ua/jspui/bitstream/123456789/2066/1/Punkt2.1_Monograflya.pdf
4. *Osnovi ekonomichnoyi bezpeki*. (2003). [Fundamentals of economic security]. Bandurka O.M., Dukhov V.Ye., Petrova K.Ya., Cherniakov M. Vydvo Nats. untu vnutr. Sprav. Kharkiv. Ukraine.
5. International Labour Organization (2004). "Economic security for a better world". Available at: <https://www.socialprotection.org/gimi/gess/RessourcePDF.action?ressource.ressourceId=8670>
6. Transparency International (2017). «Corruption Perceptions Index 2016». Available at: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016
7. Tesheva, L. Modeling of the impact of state institutions on the level of innovative development in the domestic agricultural sector of the economy. *Actual problems of innovative economy*. 2020. No. 4, pp. 47-52.
8. Zinchenko, A. Financial and innovative bases of perspective anti-corruption activity. *Ukrainian Journal of Applied Economics*. 2018. Volume 3. № 3, pp. 120–125.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2021 р.